

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Blízkého východu a Afriky

Historické vědy: Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky

Cyril Bumbálek

**Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace
po roce 1989**

Political system of the Islamic Republic of Iran and its Transformation
after 1989

Teze dizertační práce

Praha 2013

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.

K obhajobě předkládaná dizertační práce pojednává o politickém vývoji v Íránu v období po revoluční transformaci režimu po roce 1979, kdy dominantní postavení na íránské politické scéně získali přívrženci šíitského duchovního ájatolláha Chomejního. Jeho koncepce ideálního islámského státu vtělená do teoretické práce Velájat-e faqíh, Hokúmat-e eslámí se stala hlavním ideovým zdrojem nového politického systému a potažmo ústavy Íránské islámské republiky přijaté lidovým hlasováním v prosinci 1979. Předmětem zkoumání této dizertační práce je vznik a následný vývoj politického systému Islámské republiky v průběhu více než dvacetiletého období počínaje rokem 1979 a rokem 2005 konče. Cílem autora bylo popsat ideové zdroje politického systému, mocenskou strukturu a roli šíitského duchovenstva i dalších aktérů účastnících se ve sledovaném období procesu politického rozhodování, identifikovat vztah mezi formální stránkou systému vymezenou ústavní listinou a relevantními legislativními akty a reálným fungováním politického procesu v jednotlivých etapách porevolučního vývoje Íránu.

Cílem této práce je rovněž ověřit tezi, že politický systém Islámské republiky poskytuje navzdory své vazbě na tradiční náboženské koncepty dostatek flexibility k tomu, aby byl režim schopen adaptovat se na měnící se vnitřní situaci (demografickou, sociální, hospodářskou) v Íránu i proměny ve vnějším prostředí. Hypotézou předkládané práce je teze, že íránský politický systém touto vlastností disponuje. Především neustálá interakce mezi zdánlivě protichůdnými principy reprezentujícími zdroje dynamiky i stability poskytuje íránskému porevolučnímu režimu schopnost předcházet konfrontaci a potencionálně fatální eskalaci napětí. Porozumění procesům formujícím vnitřní a zahraniční politiku Íránu je navíc přínosné z hlediska komparace s velmi současnými událostmi v regionu Blízkého východu, které vedly ke zhroucení několika autoritativních, byť v řadě ohledů diametrálně odlišných režimů.

Vztah náboženství a státu před rokem 1979

Úvodní část práce představuje stručný úvod do tématu politického islámu v kontextu šíitské odnože islámského náboženského, ale v širším smyslu také kulturního a právního systému. Soudobá ústavnost a politický systém Íránské islámské republiky se obracejí k tradičním šíitským východiskům ve vztahu náboženství a státu, protože pouze náboženská autorita legitimizuje dle šíitské doktríny imámátu výkon politické moci ve společnosti. Politická teorie šíitského islámu prošla komplikovaným a rozhodně nikoliv přímočarým vývojem, v jehož rámci lze však sledovat trend k posilování autority šíitských duchovních, kteří postupně přebírali jednotlivé prerogativy imámů považovaných na jediné legitimní

politické vůdce po proroku Mohammadovi. Na území dnešního Íránu se po nástupu dynastie Safíjovců stali šíitští duchovním nástrojem panovníků k podmanění původně většinově sunnitského obyvatelstva Persie. Současně však vykonávali důležitou funkci vykladačů a vykonavatelů práva. Význam duchovenstva dále stoupl za vlády dynastie Qádžárovců, která postrádala autonomní zdroj legitimacy a tak se šíitští duchovní stali náboženským pilířem legitimizujícím světskou moc qádžárovského dvora. Stále nezávislejší duchovenstvo utvářející postupně hierarchickou strukturu podpořilo na počátku 20. století ústavní revoluci, ale následný vývoj předznamenal úpadek duchovenstva jako privilegované společenské skupiny. Vláda obou panovníků dynastie Pahlaví a především politika modernizace a westernizace Íránu postavila významnou část šíitských duchovních proti státu. Politiku dvora pokládali duchovní za ohrožení svého tradičního nezávislého postavení, a proto byli od 60. let nejaktivnější složkou opozičního hnutí proti monarchickému režimu.

Formování Islámské republiky a absolutní velájat

Po pádu režimu Mohammada Rezy šáha využili radikální duchovní sdružení kolem ájatolláha Chomejního nastalého mocenského vakua k tomu, aby v souboji o podobu porevolučního Íránu prosadili své představy o politickém a obecněji společenském uspořádání v zemi. Politický systém Íránské islámské republiky vznikl na počátku 80. let v průběhu bouřlivé periody interního konfliktu mezi stoupenci islamistické ideologie ájatolláha Chomejního a ostatními politickými skupinami, které tvořily opozici proti monarchickému režimu. Střet o podobu Islámské republiky se naplno rozběhl poté, co většina íránských voličů vyjádřila vůli přijmout diskontinuitní řešení v podobě odbourání monarchie a zřízení republikánské formy vlády determinované vágním přívlastkem odkazujícím k islámské národní identitě Íránu. Obdobně jako v případě jiných revolucí sjednocoval barvitou paletu opozičních skupin pouze společný cíl, ale představy jednotlivých aktérů o porevolučním politickém uspořádání se značně odlišovaly.

Chomejního stoupenci však své sekulárně, levicově či liberálně islámsky orientované rivaly v měření sil během roku 1979 porazili a před koncem roku prosadili přijetí ústavy, která do značné míry odrážela Chomejního koncepci islámského státu. K nastavení klíčových parametrů nového politického systému došlo až postupně s tím, jak Chomejního následovníci přebírali kontrolu nad státním aparátem. Během této periody byli likvidováni političtí oponenti a akcentován totalitní charakter porevolučního íránského režimu. Ačkoli nedošlo k formálnímu zákazu politických stran, pokusili Chomejního stoupenci monopolizovat veškeré politické aktivity v Íránu pod hlavičkou Islámské republikánské strany. Snaha

vytvořit státostranu neuspěla a záhy po konsolidaci moci propukla mezi Chomejního příznivci rivalita, která měla typicky podobu soupeření mezi radikálním levicově orientovaným parlamentem, potažmo předsedou vlády a konzervativní Radou dohlížitelů pověřenou dbát nad souladem přijímané legislativy s islámským právem. Chomejní byl v těchto sporech ochromujících často efektivní fungování státu vrchním arbitrem. Charismatický revoluční vůdce Chomejní stanul v čele státu, ale svou moc pojímal jako nadústavní a pramenící z toho, že byl vedle nejvyššího politického vůdce země také nejvyšší náboženskou autoritou. Přestože se považoval za tradicionalistu, velmi silně akcentoval potřebu silného státu, jehož potřeby nebyly vždy v souladu s požadavky islámského práva. Chomejní byl stoupencem dynamické interpretace islámského práva, ale na konci svého života přistoupil k bezprecedentní reformulaci šíitského konceptu místodržitelství role islámských právníků, když si uzurpoval pravomoc k tvorbě práva, tedy prerogativu přisuzovanou muslimy pouze Bohu. Místodržitelství mandát duchovního v pozici valí-je faqíha k výkonu politické moci tímto způsobem učinil absolutním.

Duchovní získali v novém politickém systému privilegované postavení. Chomejního stoupenci z řad duchovenstva se stali profesionálními politiky, poslanci, obsazovali nejvyšší ústavní pozice ve státní struktuře a některé z institucí Islámské republiky se staly exkluzivním nástrojem jejich dominance. Přestože zůstávali ve stínu Chomejního, nepanovala ani mezi duchovními v průběhu 80. let jednota. Ne všichni šíitští duchovní se ztotožnili s novým modelem politického uspořádání Íránu na bázi Chomejního koncepce.

Íránská druhá republika

Smrt Chomejního v červnu 1989 nepostavila Írán pouze před otázku výběru nového nejvyššího vůdce, ale představovala vážnou výzvu pro přežití porevolučního islámského režimu jako takového. Země procházela na konci 80. let hlubokou krizí, kterou rivalita znesvářených frakcí režimu dále umocňovala. Smrt Chomejního znamenala v tomto kontextu odchod vrchního arbitra těchto sporů a charismatické autority, která sjednocovala protichůdné proudy ve společnosti. Ačkoliv volba konsensuálně přijatelného Chámene'ího novým nejvyšším vůdcem snižovala rizika plynoucí pro Islámskou republiku z pokračujících sporů mezi frakcemi, nebyl nový nejvyšší vůdce schopen zcela převzít Chomejního roli. Chámene'í nebyl ani charismatickým vůdcem disponujícím spontánní autoritou, ani uznaným náboženským vůdcem íránských šíitů. Této nové realitě se proto musely přizpůsobit parametry politického systému, což proběhlo rozsáhlou novelou ústavy v témže roce. Ta

přinesla formální posílení pravomocí nejvyššího vůdce a rovněž tak klerikálních institucí a ústavního rámce na úkor institucí ztělesňujících republikánský charakter státu.

Po roce 1989 spojil dosud slabý Chámene'í své síly s novým prezidentem Rafsandžáním, s nímž sdílel zájem na konsolidaci smrti Chomejního destabilizovaného režimu. Diumvirát, který tyto dva dědicové Chomejního odkazu utvořili, však vydržel pouze po dobu, co Chámene'í silného spojence v osobě Rafsandžáního potřeboval. Do každodenní politiky Chámene'í nezasahoval a věnoval se budování své vlastní mocenské základny. Navázal spojení s konzervativními duchovními, kteří v době Chomejního vlády zůstávali ve stínu radikálně levicového křídla režimu. Konzervativci sice ovládali klerikální instituce režimu, ale nebyli v pozici, aby mohli vystoupit proti autoritě Chomejního. Chámene'ímu tato aliance nabízela příležitost k legitimizaci nároku na nejvyšší náboženskou autoritu a podporu ze strany vlivného bázaru úzce propojeného s konzervativním duchovenstvem. Chámene'í naproti tomu otevřel konzervativnímu křídlu režimu cestu do exekutivy i justice, kde od 80. let měli silnější postavení stoupenci radikálního křídla.

Chátamího pokus o transformaci režimu zevnitř

Již za vlády prezidenta Rafsandžáního započal v Íránu reformní proces, který – byť jeho primárním cílem bylo nastartování válkou zničené ekonomiky – vedl ve svém důsledku k postupnému uvolňování společenské situace a artikulaci požadavků na realizaci rozsáhlých reforem zahrnujících demokratizaci, garance občanských a politických práv, svobodu projevu a vzdělání či posílení role žen ve společnosti. Program reflektující právě tyto prvky vynesl v roce 1997 do prezidentského úřadu Mohammada Chátamího. Tento liberálně orientovaný duchovní se stal vůdčí osobností reformního hnutí, které vzniklo transformací radikální levice po roce 1992. Reformovaná levice dosáhla spolu se stranou Budovatelů Íránu důležitých úspěchů již v parlamentních volbách 1996. Překvapivé vítězství Chátamího postavilo dosavadní mocenský establishment před složitou volbu. V čele exekutivy stanul politik, jehož agenda byla v příkrém rozporu s východisky konzervativního tábora a tezemi o opatrovnické roli státu vedeného islámskými duchovními nad „neznalými“ laiky. Nešlo již o rivalitu mezi pravicově a levicově orientovanými frakcemi a spory o hospodářskou orientaci Íránu, ale zřetelný pokus o transformaci politického systému Islámské republiky zevnitř. Politický program reformistů byl konzervativním klerikálním establishmentem vnímán jako přímé ohrožení výsledků islámské revoluce ve smyslu redistribuce politické moci a privilegií uzurpovaných představiteli nové politické elity země.

Íránský režim se opět dostal blízko eskalace napětí do otevřeného konfliktu, když proti Chátamímu a jeho spojencům zmobilizoval konzervativní tábor veškeré své kapacity a podporovatele. Ústřední role připadla v tomto střetnutí Radě dohlížitelů, která opakovaně vetovala reformní legislativu. Významnější úloha však připadla konzervativním duchovním v Radě dohlížitelů ve volebním procesu, kdy pravomoc diskvalifikovat kandidáty byla zneužívána k zcela účelově proti politickým konkurentům. Obdobně instrumentálně využíval konzervativní tábor i justici, kterou rovněž ovládali konzervativní duchovní nominovaní nejvyšším vůdcem. Soudy rozhodovaly o zákazech reformních periodik, perzekuci čelili jednotliví novináři a vyšetřování a odsuzování byli rovněž poslanci. Odvolán a následně uvězněn byl například Chátamího ministr vnitra Núrí nebo někdejší starosta Teheránu Karbásčí. Představitelé reformního hnutí čelili zastrašování i násilným útokům ze strany prorežimních loajalistů, nejčastěji stoupců Alláhovy strany. Na stranu klerikálního establishmentu se postavily silové složky režimu. Sbory Islámských revolučních gard opakovaně vyjadřovaly svůj nesouhlas se směřováním země a v reakci na studentské protesty v létě 1999 dokonce otevřeně hrozily zásahem proti prezidentově administrativě neschopné, dle jejich názoru, adekvátně reagovat na „kontrarevoluční“ aktivity.

Chátamí nebyl ani po roce 2000, kdy jeho spojenci získali většinu v parlamentu, schopen prosadit svůj reformní program a neutuchající útoky z konzervativního tábora vyvolaly mezi reformisty a jejich voliči pocit beznaděje a rezignace. Chátamí nechtěl riskovat konfrontaci. Příčinou neúspěchu reformního hnutí nicméně nebyl nedostatek odvahy jeho představitelů, ale nastavení pravidel politického systému po roce 1989 v neprospěch republikánských institucí. Chátamího příklad jasně demonstroval, že prezidentský úřad ani parlamentní většina neposkytují v íránském systému dostatečně silnou pozici k překonání opozice ze strany klerikálních institucí.

Zahraniční politika nástrojem vnitropolitického soupeření

Od počátku 80. let byla zahraniční politika Íránu podřízena vnitropolitickým cílům a zcela instrumentálním způsobem k ní přistupoval také ájatolláh Chomejní. Revoluční radikalismus se promítal do sféry zahraničně politického rozhodování, přičemž národní zájem byl jako neislámská kategorie vytlačen na okraj. Export revoluce do zahraničí a popření všeobecně uznaných principů mezinárodních vztahů se staly součástí zahraničně politické doktríny Islámské republiky. Vnitropolitické cíle a nikoliv národní zájem byly motivem pro zadržování pracovníků amerického velvyslanectví v Teheránu. Totéž platilo i o odmítání Íránu přistoupit na příměří, které mohlo o několik let dříve ukončit boje na frontě irácko-

íránské války. Levicová frakce v tomto období zcela otevřeně podporovala radikální zahraničněpolitickou linii a naopak konzervativní pravice napojená na obchodníky bázaru vyjadřovala zájem na urovnání vztahů se sousedními státy a mezinárodním společenstvím.

Odchod Chomejního předznamenal zásadní proměnu íránské zahraniční politiky po roce 1989 od radiální ideologicky podmíněné orientace směrem k prosazování národního zájmu. Íránský režim opustil politiku exportu islámské revoluce, agresivní rétoriku namířenou jak proti západním státům, tak vůči někdejšími zemím východního bloku. Nejvyšší vůdce, prezident i konzervativní frakce sdílely zájem na prolomení izolace a reintegraci Íránu do mezinárodního společenství. Vitálním zájmem země bylo obnovení hospodářských vztahů se zahraničím, které bylo podmínkou úspěšné rekonstrukce válkou poškozené ekonomiky. Během války v Perském zálivu v roce 1991 Írán zachoval neutralitu a usiloval rovněž o obnovení vztahů s arabskými zeměmi regionu. Navzdory komplikacím způsobeným Chomejním fatwou odsuzující k smrti britského autora Salmana Rushdieho dosáhl Írán obnovení vztahů s evropskými státy a otevřena byla do nástupu prezidenta Clintona i otázka obnovení vztahů s USA.

Zvrat v tomto procesu přinesl vývoj po 11. září 2001, kdy se Írán dostal spolu s baasistickým Irákem a komunistickou Severní Koreou do tzv. Osy zla. Vojenské intervence USA a jejich spojenců v Afghánistánu a zejména následná invaze do Iráku v roce 2003 vyvolaly u íránskému establishmentu silnou percepci ohrožení. Ke zdůraznění národní bezpečnosti jako prioritního tématu vnitropolitického diskursu dále přispěla eskalace sporu s mezinárodním společenstvím o íránský jaderný program a opakující se hrozba vojenského řešení této kauzy. Volební vítězství ultrakonzervativce Mahmúda Ahmadínežáda v roce 2005 a zvyšující se zastoupení bývalých vysokých důstojníků Islámských revolučních gard a dalších bezpečnostních složek v parlamentu i exekutivě je přinejmenším zčásti dopadem tohoto trendu.

Íránský porevoluční režim za svou historii úspěšně prošel přinejmenším dvěma krizovými momenty, které se staly zkouškou schopnosti adaptovat se na měnící podmínky. Smrt Chomejního v roce 1989 na konci období vleklé společenské a hospodářské krize země vyvolala potřebu změnit nastavení politického systému ve smyslu posílení institucí a formálního rámce tak, aby režim byl životaschopný i v případě, že nejvyšší vůdce nedisponuje vlastnostmi ájatolláha Chomejního. Ústupkem od Chomejního doktríny bylo oddělení politického a náboženského vedení a akcentace prvně zmíněného před druhým. Posílením klerikálních institucí i role prezidenta vůči exekutivě získal proces politického rozhodování

kolektivní charakter, čímž byla posílena stabilita režimu. Omezená participace občanů na výkonu politické moci prostřednictvím voleb prezidenta, parlamentu i lokálních správ nadále poskytuje klerikálnímu establishmentu demokratickou legitimitu. Zkušenost íránských reformistů i exprezidenta Rafsandžáního však ukazuje, že flexibilita režimu je nadále jednoznačně závislá na jeho nejvyšším klerikálním vedení. Nejvyšší vůdce Chámene'í dokázal od roku 1989 konsolidovat svou pozici do té míry, že je v současnosti značně nezávislým hybatelem politického procesu. Přestože nedisponuje charismatickou autoritou svého předchůdce, akumuloval ve svých rukou značnou osobní moc, přičemž se opírá o pevnou patrimoniální strukturu vazeb zahrnujících bezpečnostní složky režimu, soudní moc, vlivné islámské nadace i klíčové politické osobnosti.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Monografie:

- ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge, 2008.
- ABRAHAMIAN, Ervand. *Iran between Two Revolutions*. Princeton, 1982.
- ABRAHAMIAN, Ervand. *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic of Iran*. Berkley, 1993.
- ALGAR, Hamid. *Islam and Revolution, Writings and Declarations of Imam Khomeini*. Berkley, 1981.
- ANSARI, Ali M. *Iran, Islam and Democracy: The Politics and Managing Change*. London, 2006.
- ARJOMAND, Said Amir. *After Khomeini: Iran under His Successors*. Oxford, 2009. Elektronická verze pro Kindle.
- ARJOMAND, Said Amir. *The Shadow of the God and the Hidden Imam: Religion, Political Order, and Societal Change in Shi'ite Iran from Beginning to 1890*. Chicago, 1984.
- ARJOMAND, Said Amir. *The Turban for the Crown: The Islamic Revolution in Iran*. Oxford, 1988.
- BAKHASH, Shaul. *Reign of the Ayatollahs: Iran and the Islamic Revolution*. New York, 1984.
- BAKHTIARI, Bahman. *Parliamentary Politics in Revolutionary Iran: The Institutionalization of Factional Politics*. Gainesville, 1996.
- BILL, James. *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. Yale, 1989.
- BLACK, Antony. *The History of Islamic Political Thought: From the Prophet to the Present*. Edinburgh, 2001.
- BROŽ, Ivan. *Husajn kontra Chomejní: Irácko-iránská válka 1980-88*. Epoque, 2007.
- BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington D.C, 2000.
- BYMAN, D.; CHUBIN, S.; EHTESHAMI, A.; GREEN, J. *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era*. RAND, 2001.
- EHTESHAMI, A.; ZWEIRI, M. *Iran and the Rise of its Neoconservatives: The Politics of Tehran's Silent Revolution*. London, 2007.
- EHTESHAMI, A.; ZWEIRI, M. *Iran's Foreign Policy: From Khamati to Ahmadinejad*. Berkshire, 2008.
- EHTESHAMI, Anoushiravan. *After Khomeini: The Iranian Second Republic*. London, 1995.
- EPOSITO, L.; RAMAZANI, R. K. *Iran at the Crossroads*. New York, 2001.
- GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc. Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. Praha, 2001.
- GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha, 1999.
- GOODARZI, Jubin M. *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*. London, 2007.

- HIRO, Dilip. *Iran under the Ayatollahs*. London, 1985.
- KAMRAVA, Mehran. *The Political History of Modern Iran: from Tribalism to Theocracy*. New York, 1992.
- KANOVSKI, Eliyahu. Iran's Sick Economy, Prospects for Change under Khatami. In CLAWSON, Patric (ed.). *Iran Under Khatami: A Political, Economic, and Military Assessments*. Washington, 1998.
- KEDDIE, Nikki R. *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. Yale, 2003.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha, 1992.
- LYONS, J.; ABDO, G. *Answering Only to God: Faith and Freedom in Twenty-First-Century Iran*. New York, 2004.
- MARTIN, Vanessa. *Creating an Islamic State: Khomeini and the Making of a New Iran*. London, 2003.
- MENASHRI, David. *Post-revolutionary Politics in Iran: Religion, society and power*. London, 2001.
- MILANI, Mohsen. *The Making of the Iran's Islamic Revolution: from Monarchy to Islamic Republic*. 1994.
- MOIN, Baqer. *Khomeini: Life of the Ayatollah*. London, 1999.
- MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i islam: The history and doctrines of twelver Shi'ism*. Yale, 1985.
- MOSLEM, Mehdi. *Factional Politics in Post-Khomeini Iran*. Syracuse, 2002.
- NAJI, Kasra. *Ahnadinejad: The Secret History of Iran's Radical Leader*. London, 2008.
- POLLACK, Kenneth. *The Persian Puzzle: The Conflict Between Iran and America*. New York, 2004.
- SCHACHT, Joseph. *An Introduction to Islamic Law*. Oxford, 1964.
- SCHIRAZI, Asghar. *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*. London, 1997.
- SOBHANI, Jafar Ayatollah. *Doctrines of Shi'i Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*. London, 2001.
- SOROUSH, Abdol-Karim. *Reason, Freedom and Democracy in Islam*. New York, 2000.
- TAHERI, Amir. *The Persian Night: Iran under the Khomeinist Revolution*. New York, 2009.
- TAKEYH, Ray. *Hidden Iran: Paradox and Power in the Islamic Republic*. New York, 2006.
- TAUER, Felix. *Svět islámu: Dějiny a kultura*. Praha, 2006.

Prameny a dokumenty:

CHOMEJNÍ, Rúholláh. *Velájat-e Faqíh. Islámsk vláda*. Teherán, 2004 (překlad Zdeněk Cvrkal).

Texty ústavy z roku 1979 a dalších legislativních norem v platném znění jsou dostupné na webových stránkách íránského Islámského poradního shromáždění WWW:

< <http://www.majlis.ir> >

Text ústavy z roku 1906 je dostupný v elektronické podobě v anglickém překladu na webových stránkách *Foundation for Iranian Studies* WWW:
<<http://fis-iran.org/en/resources/legaldoc/iranconstitution>>

Sborníkové a časopisecké články:

ABDO, Geneive. Electoral Politics in Iran. *Middle East Policy*. Jun. 1999, Vol. 6, Issue 4, p. 128.

ALFONEH, Ali. The Revolutionary Guards' Role in Iranian Politics. *Middle East Quarterly*. Fall 2008, vol. 15, issue 4. s. 13-14.

AMIRAHMADI, Hooshang. Iran's Second Development Plan. *Middle East Executive Reports*, February 1995. s. 6-14.

AMUZEGAR, Jahangir. Iran's Crumbling Revolution. *Foreign Affairs*. Jan/Feb. 2003. Vol. 82, Issue 1, p. 1.

AMUZEGAR, Jahangir. Iran's Future: Civil Society or Civil Unrest? *Middle East Policy*. Oct. 1999, Vol. 7, Issue 1, p. 86.

AMUZEGAR, Jahangir. Iran's Theocracy under Siege. *Middle East Policy*. Spring 2003. Vol. 10, Issue 1, p. 135.

AMUZEGAR, Jahangir. Iran's Third Development Plan: An Appraisal. *Middle East Policy*. Fall 2005. Vol. 12, Issue 3, p. 46.

AMUZEGAR, Jahangir. Khatami and the Iranian Economy at Mid-term. *Middle East Journal*. Vol. 53, No. 4 (Autumn 1999).

AMUZEGAR, Jahangir. Khatami: A Folk Hero in Search of Relevance. *Middle East Policy*. Summer 2004. Vol. 11, Issue 2, p. 75.

AMUZEGAR, Jahangir. Khatami's Legacy: Dashed Hopes. *The Middle East Journal*. Vol. 60, Issue 1, p. 57 (Winter 2006).

ARJOMAND, Said Amir. Constitution of the Islamic Republic. *Encyclopaedia Iranica*, 1992. Dostupné na WWW: <<http://www.iranicaonline.org/articles/constitution-of-the-islamic-republic>>

ARJOMAND, Said Amir. Iran's Islamic Revolution in Contemporary Perspective. *World Politics*. Vol. 38, no. 3, duben 1986.

ARJOMAND, Said Amir. The Reform Movement and the Debate on Modernity and Tradition in Contemporary Iran. *International Journal of Middle East Studies*. No. 34 (2002).

KADIVAR, Mohsen. *The Velayat-e Faqih and Democracy*. Cambridge, 2002. Dostupné z WWW: <<http://iran-opp.blogspot.cz/2005/01/mohsen-kadivar-velayat-e-faqih-and.html>>.

BARZEGAR, Kayhan. Understanding the Roots of Iranian Foreign Policy in the New Iraq. *Middle East Policy*. Summer 2005. Vol. 12, Issue 2, p. 49.

BEHDAD, Sohrab. A Disputed Utopia. Islamic Economics in Revolutionary Iran. *Comparative Studies in Society and History*. Vol. 36, No. 4 (Oct., 1994).

BROWN, Carl L. Being Modern in Iran. The Last Great Revolution: Turmoil and Transformation in Iran. *Foreign Affairs*. May/June 2000. Vol. 79, Issue 3, p. 176.

CLAWSON, P.; PIPES, D. Ambitious Iran, Troubled Neighbors. *Foreign Affairs*. 1993. Vol. 72, Issue 1, p. 124.

- EHTESHAMI, Anoushiravan. Iran's International Posture After the Fall of Baghdad. *The Middle East Journal*. Vol. 58, Issue 2, p. 179 (Spring 2004).
- GHEISSARI, A.; NASR, V. Iran's Democracy Debate. *Middle East Policy*. Summer 2004. Vol. 11, Issue 2, p. 94.
- GOMBÁR, Eduard. Írán za vlády Rezy šáha Pahlavího. *Historický obzor*. VII.-VIII., 2001.
- GOMBÁR, Eduard. Íránská zahraniční politika a president Chátamí. *Mezinárodní politika*. č. II, s. 14-17, 2000.
- JANSEN, G. H. Asserting his authority, Khomeini rewrites Koran. *Los Angeles Times*, January 31, 1988.
- KAMRAVA, Mehran. Iranian Shiism under Debate. *Middle East Policy*. Summer 2003. Vol. 10, Issue 2, p. 102.
- KATZ, Mark N. Iran and America: Is Reapprochement Finally Possible? *Middle East Policy*. Winter 2005. Vol. 12, Issue 4, p. 58.
- MALONEY, Suzanne. Elections in Iran: A New Majlis and a Mandate for Reform. *Middle East Policy*. Jun. 2000, Vol. 7, Issue 3, p. 59.
- MARTIN, Vanessa. Religion and State in Khumaini's „Kashf al-asrar“. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. Vol. 56, No. 1, 1993.
- MATSUNAGA, Yasuyuki. Mohsen Kadivar, An Advocate of Postrevivalist Islam in Iran. *British Journal of Middle Eastern Studies*. Vol. 34, No. 3 (Dec 2007).
- MOLAVI, Afshin. Buying Time in Tehran: Iran and the China Model. *Foreign Affairs*. Nov/Dec 2004. Vol. 83, Issue 6, p. 9.
- MONSHIPOURI, Mahmood. Iran's Search for the New Pragmatism. *Middle East Policy*. Oct. 1998, Vol. 6, Issue 2, p. 95.
- RAMAZANI, R. K. Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy. *The Middle East Journal*, Autumn 2004. Vol. 58, s. 549.
- SAFFARI, Said. The Legitimation of the Clergy's Right to Rule in the Iranian Constitution of 1979. *British Journal of Middle Eastern Studies*, Vol. 20, No. 1, (1993).
- SEIFZADEH, Hossein S. The landscape of factional politics and its future in Iran. *The Middle East Journal*, Winter 2003. Vol. 57.
- SEIFZADEH, Hossein S. The Landscape of Factional Politics and its Future in Iran. *The Middle East Journal*. Vol. 57, Issue 1, p. 57 (Winter 2003).
- TAKEYH, Rey. God's Will: Iranian Democracy and the Islamic Context. *Middle East Policy*. Oct. 2000, Vol. 7, Issue 4, p. 41.
- TAKEYH, Rey. Iran at a Crossroads. *The Middle East Journal*. Vol. 57, Issue 1, p. 42 (Winter 2003).
- TALWAR, Puneet. Iran in the Balance. *Foreign Affairs*. Jul/Aug 2001. Vol. 80, Issue 4, p. 58.
- VALIBEIGI, Mehrdad. Islamic Economics and Economic Policy Formation in Post-Revolutionary Iran: A Critique. *Journal of Economic Issues*, 1993, Vol. 27.
- WANNER, Jan. Předpoklady společenské krize v Íránu: Anatomie íránské revoluce. in Muzikář a kol.: *Islám v politice*. Praha, 1987.

WELLS, Matthew C. Thermidor in the Islamic Republic of Iran: The Rise of Muhammad Khatami. *British Journal of Middle Eastern Studies*. Vol. 26, No. 1 (May 1999). s. 27-39.

WRIGHT, Robin. Iran's New Revolution. *Foreign Affairs*. Jan/Feb 2000. Vol. 79, Issue 1, p. 133.

ZANGENEH, Hamid. The Post-Revolutionary Iranian Economy. *Middle East Policy*. Oct. 1998, Vol. 6, Issue 2, p. 113.

Použitá periodika:

The New York Times

Financial Times

Middle East Economic Digest

Kajhán

Ettelá'át

Salám

Resálat

Webové stránky a databáze mezinárodních organizací:

Statistická databáze Světové banky: World dataBank

Dostupné z WWW: < <http://databank.worldbank.org>>.

Iran Data Portal Princetonské univerzity

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/elections/>>

Iran Data Portal – 2006 Assembly of Experts Election.

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/elections/experts/2006/>>

Webové stránky Shromáždění znalců.

WWW: < <http://www.majlesekhobregan.ir/fa/Default.html>>.

Webové stránky Rady dohlížitelů.

WWW: <<http://www.shora-gc.ir/Portal/Home/>>.

Webové stránky Rady pro určování zájmů režimu.

WWW: < <http://maslahat.ir/MainPage.aspx/>>.

Iran Data Portal – The Society of the Militant Clergy of Tehran.

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/parties/jrm/>>

Iran Data Portal – The Society of the Militant Clergy of Tehran.

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/parties/jrm/>>.

Iran Data Portal – Islamic Coalition Party (Motafeleh).

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/parties/motalefeh/>>.

Oficiální webové stránky JMHEQ

Dostupné na WWW: < <http://www.jameehmodarresin.org/>>.

Iran Data Portal – National Trust.

Dostupné na WWW: < <http://www.princeton.edu/irandataportal/parties/etemademelli/>>.

World Bank Commodity Price Data.

Dostupné z WWW:

<<http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/0,,contentMDK:21574907~menuPK:7859231~pagePK:64165401~piPK:64165026~theSitePK:476883,00.html>>.

Iran Data Portal – 1996 Parliamentary Election.

Dostupné na WWW: <<http://www.princeton.edu/irandataportal/elections/parl/1996/>>

Iran Data Portal – 1997 Presidential Election.

Dostupné na WWW: <<http://www.princeton.edu/irandataportal/elections/pres/1997/>>.

Iran Data Portal – Third Experts Assembly Elections.

Dostupné na WWW: <<http://www.princeton.edu/irandataportal/elections/experts/1998/>>.